

При оцінці висновків судової експертизи нерідко допускаються помилки, в тому числі необґрунтоване притягнення до кримінальної відповідальності і засудження осіб. Для усунення цих помилок необхідно підвищити вимоги до повноти, об'єктивності та вмотивованості висновків експертів, а також розширити консультативно-методичну роботу судово-експертних установ з метою ознайомлення слідчих, прокурорів, слідчих суддів і суддів з основними положеннями експертного аналізу.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року : (офіц. текст). – К.: ПАЛІВОДА А.В., 2012. – 382 с.
2. Легких К.В. Загальнонаукові та процесуальні питання проведення судової правової експертизи в судочинстві України: дис. на здобуття наук. ступ. канд. юр. наук: спец. 12.00.09 / К.В. Легких. – К., 2009. – 206 с.
3. Белкин Р.С. Курс криминалистики в 3 т. Т. 3. Криминалистические средства, приемы и рекомендации / Р.С. Белкин. – М.: Юрист, 1997. – 480 с.
4. Панєвін О.С. Судова експертиза в кримінальних справах / О.С. Панєвін, Г.Є. Сухова // Коментар судової практики в кримінальних та адміністративних справах. Постанови Пленуму Верховного Суду України (1995-1997) / Відповідальний редактор В.Т. Маляренко. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – С. 131-145.
5. Практика судів України в кримінальних справах // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1993. – №4. – 352 с.
6. Орлов Ю.К. Заключение эксперта и его оценка (по уголовным делам): учебное пособие / Ю.К. Орлов. – М.: Юрист, 1995. – 64 с.
7. Клименко Н.І. Судова експертологія: курс лекцій: навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / Н.І. Клименко. – К.: Ін Юре, 2007. – 528 с.
8. Шляхов А.Р. Организация и производство криминалистической экспертизы в СССР / А.Р. Шляхов // Теория и практика криминалистической экспертизы: сб. научн. тр. – ВНИИСЭ, 1985. – Вып. 9, 10 – С. 425.
9. Соколовский З.М. Вопросы использования экспертом материалов дела / З.М. Соколовский. – Харьков, 1964. – 72 с.
10. Авиліна Л.М. Назначение и производство судебных экспертиз: пособие для следователей, судей и экспертов / Л.М. Авиліна, Л.Д. Беляева, М.С. Брайнин, Ю.Ф. Воронин, Ю.М. Воронков, Г.П. Аринушкин, А.Р. Шляхов. – М.: Юрид. лит., 1988. – 320 с.

УДК 342.97:352 (477)

С.Л. Дембіцька

Національний університет «Львівська політехніка»

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРИМУС В СИСТЕМІ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ

Розглядаються питання щодо правового змісту поняття примусу в діяльності органів державного управління. Характеристика примусу в якості адміністративного при регулюванні відносин пов'язаних з людською життєдіяльністю.

Ключові слова: примус, державний примус, адміністративний примус.

Рассматриваются вопросы правового содержания понятия принуждения в деятельности органов государственного управления. Характеристика принуждения в качестве административного при регулировании отношений, связанных с человеческой жизнедеятельностью.

Ключевые слова: принуждение, государственное принуждение, административное принуждение.

The questions on the legal meaning of coercion in the work of government. Characteristics of coercion as an administrative regulation of relations with related human vital functions.

Key words: coercion, state coercion, administrative compulsion.

Вступ. Питання актуальності застосування адміністративного примусу щодо попередження адміністративних правопорушень у суспільстві у вітчизняному законодавстві є предметом дослідження і постійних дискусій у науці та практиці. Розглядом цього питання займались: В.Б.Авер'янов Ю.П.Битяк, В.К.Колпаков, А.Т.Комзюк, О.В.Кузьменко, О.І.Остапенко та ін.

Виклад основних положень. Побудова суспільства в умовах демократії та належного правопорядку залежить від чітко визначеної правової політики держави у сфері регулювання відносин в тому числі і при визначенні відповідальності за вчинені протиправні дії /бездіяльність.

Початковим пунктом цієї діяльності є попередження адміністративних правопорушень, які не мають великої суспільної небезпеки, але дезорганізують при цьому діяльність органів державної влади і управління, посягають на громадський порядок, власність, права і свободи громадян [1, с.5].

Адміністративний примус є об'єктом вивчення переважної більшості адміністративно-правових досліджень в Україні. Він поряд із кримінальним, процесуальним примусом розглядається як різновид державного примусу. Але інші види державного примусу є вужчими за своїм обсягом і прирівнюються лише до заходів відповідальності. Водночас усталеним є підхід, згідно з яким адміністративний примус складається з трьох елементів: попередження (запобігання), припинення, відповідальність [2, с.307].

Останнім часом в Україні все більшого поширення набувають правові форми переконання, заходи заохочення, передбачені правом за зразкове виконання трудових, службових і громадських обов'язків.

Зростаюче значення заохочень є важливим проявом посилення ролі переконання як важливого методу регулювання управлінської діяльності й життя всього суспільства.

Державний примус в нашій країні характеризується тим, що цей метод впливу є допоміжним, здійснюється на підставі переконання, і тільки після виконання переконання. Його застосовують до порівняно невеликої кількості людей – тих, що вчинили правопорушення.

Отже, примус – примушування до виконання дій під загрозою, що може полягати в позбавленні волі, застосуванні сили тощо [3]. Примус – натиск з чийогось боку, примушування [4].

Адміністративний примус є одним із видів державного примусу. Йому, як і державному примусу в цілому, притаманні риси суть яких зводиться, до використання державними органами, а в окремих випадках і громадськими об'єднаннями засобів примусового характеру з метою забезпечення належної поведінки людей. Разом з тим адміністративний примус має низку характерних особливостей, які дозволяють відрізнити його від громадського і судового примусу. Такими особливостями є те, що:

- адміністративний примус використовують у державному управлінні для охорони суспільних відносин, що виникають у цій сфері державної діяльності;
- механізм правового регулювання адмін. примусу встановлює підстави й порядок застосування відповідних примусових заходів;
- порядок застосування примусових заходів здебільшого регулюють норми адміністративного права, що включають норми законодавства або адміністративно-правові акти виконавчих органів;
- застосування адміністративного примусу – це результат реалізації державно-владних повноважень органів державного управління, і лише у виключних, встановлених законодавством випадках, такі засоби можуть застосовувати суди (судді);
- адміністративний примус використовують для: а) запобігання вчиненню правопорушень; б) припинення адміністративних проступків; в) притягнення до адміністративної відповідальності [5, с.163-164].

Таким чином, враховуючи, що адміністративно-правовий примус є одним із видів державно-правового примусу, він характеризується тими ж ознаками, які характерні для останнього: це правозастосовна діяльність, направлена для охорони правопорядку, реалізується в рамках охоронних правовідносин та ін. Поряд із цим адміністративно-правовий примус має особливості, які притаманні тільки йому:

- регулюється нормами адміністративного права, яке передбачає види, підстави, порядок їх застосування;
- застосовується не тільки до індивідуальних, але й до колективних осіб;
- має багато суб'єктів, які здійснюють адміністративно-юрисдикційну діяльність;
- здійснюється в рамках позаслужбового підпорядкування, при відсутності організаційного підпорядкування між сторонами. При уявленні сутності адміністративно-правового примусу слід мати на увазі, що його необхідно відрізнити від примусу, передбаченого нормами адміністративного права, оскільки останній містить у собі адміністративні, дисциплінарні (наприклад, стосовно державних службовців), матеріальні (наприклад, стосовно військовослужбовців) санкції [6,с.41] .

Проблема класифікації правопорушень в юридичній літературі має комплексний характер. Вона охоплює практично усі галузі права і впливає на їх формування.

Адміністративно-правова класифікація деліктів є однією з основних при визначенні кола суспільно небезпечних і шкідливих діянь в системі відносин, що охороняються адміністративним законодавством [1,с.27] .

Найбільш питомою вагою, високою мобільністю і здатністю адаптуватися до конкретних умов і потреб держави виділяється адміністративний примус.

За своїм змістом і призначенням адміністративний примус – це владне, здійснюване в односторонньому порядку та передбачених правовими нормами випадках застосування від імені держави до суб'єктів правовідносин, по-перше, заходів попередження правопорушень, по-друге, заходів припинення правопорушень, по-третє, заходів відповідальності за порушення нормативно-правових установлень.

Серед його заходів є суто адміністративні, найбільш рельєфні, у порівнянні з іншими видами державно-примусового впливу. Це, наприклад, оплатне вилучення предмета, що був засобом чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; зобов'язання публічно попросити вибачення у потерпілого; усунення (в разі необхідності) від роботи на період надзвичайного стану керівників державних підприємств, установ і організацій; тимчасове вилучення у громадян зареєстрованої вогнепальної і холодної зброї та боєприпасів; тимчасове вилучення у підприємств, установ і організацій навчальної військової техніки, вибухових, радіоактивних речовин і матеріалів, отруйних і сильнотоксичних хімічних речовин; запровадження комендантської години; квартирної повинності тощо [7, с. 190].

Слушною є думка О.І.Остапенка про те, що загальними методами впливу на поведінку людей є переконання та примус. Їх поєднання становить універсальний принцип соціального управління, який проникає через усю систему стимулювальних методів, включаючи адміністративні, соціально-психологічні та економічні.

Адміністративний примус застосовується уповноваженими на те органами та посадовими особами. Його метою є забезпечення законності, державної дисципліни, правопорядку, він також включає в себе адміністративно-попереджувальні заходи, заходи адміністративного припинення та адміністративного стягнення [8, с.199, 201]. Згідно зі ст.15 КуАП і працівники органів внутрішніх справ підлягають адміністративному стягненню, зокрема штрафу[9].

В.Л.Ортинський характеризує адміністративний примус – як різновид державного примусу, тобто він здійснюється від імені і в інтересах держави її офіційними представниками, має юридичну форму. У власному розумінні цей юридичний примус застосовується при ігноруванні тих чи інших обов'язкових приписів, що виходять від держави в особі її уповноважених органів. Що стосується сфери державного управління, то він є засобом забезпечення виконання приписів адміністративно-правових норм [10, с.75].

Цілком вірною є думка про те, що адміністративний примус – це застосування відповідними суб'єктами до осіб, які не перебувають в їх підпорядкуванні, незалежно від волі і бажання останніх, передбачених адміністративно-правовими нормами заходів впливу морального, майнового, особистісного (фізичного) та іншого характеру з метою охорони відповідних суспільних відносин шляхом попередження і припинення правопорушень, а також: покарання за їх вчинення [11, с.413].

Засоби адміністративно-правового примусу можна класифікувати на види: адміністративного попередження, адміністративного припинення, адміністративного покарання. Важливо звернути увагу на те, що в адміністративній науці немає єдиної думки з приводу деяких видів адміністративного примусу, зокрема, адміністративного попередження [6, с.41].

Термін засіб слід розуміти як спеціальну дію, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; спосіб [12].

Адміністративний примус застосовується: – щодо організацій, посадових осіб і громадян, які безпосередньо не підпорядковані органам і посадовим особам, що застосовують вплив; тобто адміністративний примус не пов'язаний із службовою підпорядкованістю, не може здійснюватися всередині тієї або іншої системи управління, а завжди має зовнішній вияв;

- регулювання адміністративного примусу, підстав, умов і порядку застосування заходів впливу здійснюється нормами адміністративного права, причому не тільки законами, а й рядом підзаконних актів (наприклад, Правилами застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку в Україні, затвердженими Кабінетом Міністрів України) [13].

Для змісту адміністративного примусу характерним є те, що :

- примус завжди базується на використанні різноманітних заходів виховання, роз'яснення і стимулювання.
- він використовується лише тоді, коли виявляються неефективними відповідні засоби переконання.
- переконання і примус використовуються, як правило, комплексно.

Заходи адміністративного примусу дуже різноманітні, вони можуть мати характер морального, майнового, особистісного впливу, допускається застосування фізичної сили і вогнепальної зброї; заходи впливу застосовуються саме в примусовому порядку, тобто незалежно від волі й бажання суб'єкта, до якого застосовується, часто з можливістю використання для його реалізації інших примусових заходів.

Адміністративний примус застосовується з метою : 1) для запобігання різним антигромадським проявам, недопущення виникнення певної протиправної ситуації; 2) для припинення розпочатої або вже вчиненої протиправної діяльності та забезпечення провадження в справах про адміністративні проступки; 3) для покарання осіб, які вчинили правопорушення.

Держава, уповноважені нею органи мають право застосовувати легалізований примус від імені всього суспільства, підкоряючи членів спільноти встановленим ним правилам, навіть якщо вони розходяться з їх переконаннями. З цією метою використовується державна влада, апарат держави. Легалізація примусу, насилля з боку держави здійснюється відповідно до правових норм, які встановлюються самою державою, але які, як передбачається, виражають інтереси всього суспільства і схвалені ним. Право є не тільки засобом легалізації примусової діяльності держави, але й, як правило, засобом її легітимізації [14, с.11].

Узагальнюючи поняття адміністративного примусу слід визначити як застосування відповідними суб'єктами до осіб, які не перебувають в їх підпорядкуванні, незалежно від волі і бажання останніх,

передбачених адміністративно-правовими нормами заходів впливу морального, майнового, особистісного (фізичного) та іншого характеру з метою охорони відповідних суспільних відносин шляхом попередження і припинення правопорушень, а також покарання за їх вчинення.

Застосування адміністративного примусу завжди поєднується із широким використанням багатогранних виховних засобів, з активним формуванням правосвідомості, нетерпимого ставлення до антигромадських вчинків та використовується в державному управлінні для охорони суспільних відносин, що виникають у цій сфері державної діяльності.

Література

1. Остапенко О.І. Кваліфікація адміністративних правопорушень. – Львів, Львівський інститут внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України, 2000. –173с.
2. Коліушко І., Банчук О. Поняття адміністративного примусу потребує ґрунтовного переосмислення // *Право України*. –№4. –2010. –С.307-314.
3. Глумачний словник українських термінів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.lisacoft.com.ua/index.php/component/lisa/href.
4. Академічний тлумачний словник української мови // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // eslovnuk.com/.
5. Адміністративне право України: Підручник Ю.П.Битяк, В.М.Гаращук, О.В.Дьяченко та ін. За ред. Ю.П.Битяка. –К.: Юрінком Інтер, 2007. –544с.
6. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України: Навчально-методичний посібник. – Вид. друге, перероб. і доп. – Одеса: Юридична література, 2002. – 312 с.
7. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. –544 с.
8. Адміністративне право: Навч.пос. /О.І.Остапенко, З.Р.Кісіль, М.В.Ковалів, Р.В.Кісіль. –К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. –536с.
9. Кодекс України про адмін. правопорушення: -К.: Велес, 2010. –176с.
10. Ортинський В.Л., Кісіль З.Р., Ковалів М.В. Управління в органах виконавчої влади України. Навч.пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. –296с.
11. Адміністративне право. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). –К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. –584 с.
12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyclop.com.ua/content/view/1342/58/1/10/>
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 лютого 1991р. №49: Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/49-91-%D0%BF>.
14. Комзюк А.Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: спец.12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»/А.Т.Комзюк. –Х.,2012. –35с.